Ročník XXXXVI. V Praze, v pátek dne 5. října 1906. Číslo 274

Na ranní a odpol. listy
předplácí se:
v Praze v administraci
na měsíc . . . . . 2 K — h
na čtvrt leta . . . . . 6 K — h
s dvojí doručkou:
na měsíc . . . . . 2 K 60 h
na čtvrt leta . . . . . 7 K 50 h
ve filiálkách:
na měsíc . . . . . 2 K 50 h
Poštou:
na měsíc . . . . . 3 K 50 h
na čtvrt leta . . . . . 9 K 50 h
s dvojí stížkou:
na měsíc . . . . . 3 K 50 h
na čtvrt leta . . . . . 11 K 50 h

NÁRODNÍ LISTY.

V drobném prodeji:
ranní číslo o sobě . . . za 8 h
odpolední . . . . . za 2 h
Platí za hotové nažrol.
ranní číslo. . . . . 10 h
odpolední . . . . . 4 h

Inseráty
platí se hotově.
Předplacení a inserty přijímá administrace v Mariánské ulici č. 3.

Tam nacházejí se též redakce, tiskárna a expedice „Národních Listů“.
Rukopisy se nevracejí.

Dnešní číslo pro Prahu je o 10 stranách.

Polská autonomie.

Nejrozšířenější polský list »Słowo Polskie«, orgán onoho směru, jenž šíří v Haliči propagandu pro polskoněmeckou alianci, patrně těžce nese dosavadní velmi nepatrný efekt, jejž způsobil postup poslance Starzyńského ve volebním výboru v zájmu polské autonomie i snaží se nyní v rubrice novinářské vynahradit si to, co s malým zdarem provedeno bylo v parlamentě.

»Słowo Polskie« dokazuje, že Poláci osvědčili svým chováním se oproti volební opravě ústupnost tak velikou, že právo mají činiti nároky na vděčnost a žádati pro Halič za poněkud vydatnější výměru autonomie zemské, než jaká byla jim dosud údělem. Se směšnou troškou, na niž byl se usnesl subkomitét volebního výboru, prý se nespokojí. Však dle starého polského zvyku, jenž je přímou negací ještě starého polského hesla: »za naši i vaši volnosť«, budou prý mluviti a jednati pouze za sebe, aniž by si prsty pálili poměry v ostatních královstvích a zemích. Při tom dovoluje si »Słowo Polskie« dotýkati se nás Čechů, a sice způsobem, jenž svědčí o naprostém nedostatku jakékoli solidarity, právě tak, jako o zlé vůli naproti nám, neb aspoň o zvrácených názorech v nejaktuálnější dnes záležitosti.

»Słowo Polskie« dokazuje, že z volební reformy budeme míti nejvíčší, ba ohromný prý prospěch my, Čechové, zejména ale strana mladočeská, jež prý bojujíc za všeobecné právo hlasovací, zápasí tím za svou existenci. Proto prý bude povinnosti Čechů ani nedutati naproti polským požadavkům, naopak je provázeti byť i jen tichým souhlasem.

Jsme zvyklí podobným projevům se strany slovanského kmene, nám nejpříbuznějšího, a jsme věru povznešeni nad domněnku, že by nás i křiklavější nesprávnosti a bezohlednosti mohly rozčiliti. V historii zápasů našich za právo nejeden zaznamenán případ, kdy právě byli to Poláci, kteří za to, že nás vždy a bez výjimky nalezli po svém boku, kdykoli šlo o jejich národní věc, v okamžiku rozhodném nás opustili a připojili se k našim odpůrcům. Proto klidně seneseme i toto nové mírně řečeno polské »odbočení« od autonomistického programu, přes to, že známe ve vídeňské sněmovně velmi mnoho Polaků, již a názory jmenovaného listu úplně se srovnávají.

Jenom některými vysvětleními dovolili bychom si pánům posloužiti.

Nevíme především, odkud čerpali názor svůj, že nám, Čechům, přinese volební reforma prospěch obrovský a nás, Mladočechy, dokonce že zachrání.

Polákům ze »Słowa Polskiego« a těm, již za nim stojí, st čiti by mohlo faktum, že všem ostatním národům rakouským udílí volební reforma, aspoň ta, jež naději má na uskutečnění, mnohem větší výměru práva, než nám a Rusínům. Rusínský kvocient práva toho je o něco málo jen menší, než nás, a že mnoho toho není, čím byli ve své velkodušnosti obmyšleni Poláci své spolubratry ve východní části země své, snad sami popírati nebudou. A že by volební reforma státi se měla straně svobodomyslné záchranou, je nám také novinkou. Ujišťujeme »Sł. Polskie«, že my, kteří poměry v českých zemích asi lépe známe, než páni ze jmenovaného listu, jsme opačného přesvědčení.

Jestliže Poláci za svou »ústupnosť«, pokud jde o volební reformu, činí nároky na zvláštní odměnu, což bychom měli teprve žádati my, na nichž má býti reformou, jak číselně dá se dokázati, spáchána do nebe volající křivda.

Však nás mluvčí bratrského národa vylučují z řady těch šťastných, jež sluší odměniti větší samostatností zemskou. Nám chtějí přiřknouti úlohu přispěvديti prostě k nárokům polským a jinak spokojiti se s tím, co nám uštědří německá velkodušnosť, lépe řečeno, co nám z toho, co dnes nazýváme ještě svým, průběhem nedlouhé doby snad vezmé.

Nás odkazuje ušlechtilý bratrský cit »Słowa Polskiego« na milost odvěkých našich nepřátel.

Stanovisko, jež vytknul tímto způsobem zmíněný list a jež nejednou již ozvalo se ze společnosti polské, jakkoliv nelze popříti, že z téže společnosti i hlasy opačné se ozvaly, je tentokráte podmíněno jistým psychologickým procesem, jehož původ hledati sluší ve všeněmeckých názvích na úplné autonomisování Haliče a státoprávné odloučení země té od ostatních zemí Cislajtanie.

Návrhy ty a hlasování o nich zůstavilo přes všechno opačné tvrzení kola polského dost hluboký dojem v polské duši. Kdyby nešlo tu o důležité zájmy hmotné, nemůže býti nejmenší pochybnosti o tom, že by Poláci učinili milerádi Němcům po vůli a dali se z Cislajtanie vyhoditi. Však Halič sama na sebe odkázána by nesnadno dostála povinnostem svým a osudem jejím by nebyl rozkvět, jejž z pravidla má zavedení autonomie zemské za následek, nýbrž úpadek.

To v Haliči dobře vědí a proto dosavadní neochota polská naproti tématu plánům. Však mýlil by se, kdo by za to měl, že projekt pochován byl definitivně. Němcům velice jde o to, aby Haliče a pokud možno i Dalmacie se zbavili, jen Bukovinu chtěli by podržeti v germánských spárech, poněvadž se jim podařilo tuto nejvýchodnější zemi, kde před sto léty nebylo o Němcích památky, za pomoci židů na polo již zgermanisovati.

Bez Poláků a Rusínů byli by v ostatní Cislajtanii ve přirozené většině a stali by se zde komandujícími pány. Potom zcela jiným způsobem mohli by postupovati na drobet obtížné nyní dráze za svým konečným cílem.

Se strany dobře informované dochází nás aspoň zpráva, že dají se porady, jak by se dal upraviti poměr Haliče k ostatním zemím tím způsobem, aby stala se sice samostatnou a zástupci její ve všech otázkách důležitějších, zejména ale ve věcech národnostních, aby zbaveni byli práva parlamentního spolurozhodování, aniž by však zmíněná země utrpěla finanční škodu. Myšlenka ta, jež je ovšem prozatím ve studiu akademického rozboru, ozývá se ze článku »Słowa«, jež od počátku hájilo politiku naprostého politického sobectví, o níž tvrditi možno, že pro ni v polských kruzích vždy bylo s dostatek porozumění.

A v témž okamžiku, kdy Prušáci v Rakousku o tom přemýšlejí, jak v německonacionálním zájmu zabezpečiti Polákům samostatnost a tím je učiniti v zákonodárných sborech rakouských neškodnými, je patrná snaha Prušáků skutečných, vytrumfnouti proti Polákům Rusíny.

Tomu, kdo všímá si poněkud pozorněji co se děje vůkol, zejména v německém světě sousedním, zajisté neušel nápadný zájem, který se jeví od nějaké doby v Berlíně oproti Rusínům haličským. Kdybychom debutovati chtěli nezaručenými pověstmi, zaznamenali bychom zvěst, jež kolportuje se jako skutečná událost, že stýky ty nabyly v poslední době pevnějšího a bezpečnějšího podkladu. Že lákavá a svůdná slova z německého severu nezůstala v kruzích rusínských bez povšimnutí, tomu nasvědčuje ne pouze hlasy rusínského tisku, nýbrž i projevy politických předáků tohoto národa, na něž patrně působil i nynije ště staré tradice z dob, kdy byli Rusíni ve sněmovně vídeňské za vůdcovství biskupa Litvinoviče nejvěrnějšími spojenci Němců proti ostatním Slovanům.

Smutný to obraz, jaký poskytuje země, jež po rozdělení Polsky připadla Haliči, smutný to obraz politická činnosti rozvadených větví slovanských, jež tam jsou domovem.

Poláci i Rusíni, aspoň z valné části své, jevi chuť sednouti na lep Němcům a pracovati, byť i cestami rozličnými, pro krále pruského.

V tomto stadiu věci, o kterouž jde, nemůžeme nic jiného, než varovati. Pomoc německá, poskytnuta Slovanům, měla dosud vždy osudné následky.

Několik politických výroků dra. Julia Grégra.

(Pokračování.)

»Jde tu ještě o oživení státního práva národa našeho, abychom nezáviseli ve všech svých záležitostech na Vídni. Toť jeden z nejdůležitějších požadavků našich národních a doufám, že výsledek volebí právě vykonaných přivede zase k větší platnosti státní právo koruny české.«

Řeč v klubu národní strany svobodomyslné. »Nár. Listy« 3. července 1889.

• • •

»Pan ředitel Tonner praví, že nemá důvěry k mému horování pro státní právo a poukázal k tomu, co jsem napsal před několika léty v polemických článcích proti státnímu radovi profesoru Lamánskému. Pánové, mám za to a neráčte to bráti za neskromnost s mé strany, tvrdím-li, že důsledněji a rozhodněji sotva kdo v tomto slavném sněmu stojí při statním právu od té doby, kdy přišel k poznání jeho důležitosti. Jsem tak proniknut jeho důležitostí, **že je pokládám za existenční podmínku našeho národa** a mohu tvrditi, že od toho přesvědčení sotva kdy něčím budu zvrácen a jestliže se mi přisuzuje, jako bych chtěl nějakým výrokem poškodit státní právo, musím to odmítnouti jako nepřísluušné.«

Řeč v adresní debatě 9. listopadu 1889. »Nár. Listy« 11. listopadu 1889.

• • •

»Domáhati se bohoslužeb slovanských budiž jedním z hlavních odstavců programu, jenž sleduje strana naše. Když Němci [illegible] proti nám, musí býti také nám dovoleno obcházeti se pevnou hráví v tomto boji na život a na smrt a hrázi tou buď národu našemu slovanský jazyk při bohoslužbě. Němci budou míti pak co chtějí, budou se lišiti od nás i bohoslužbou, neboť my jim jazyk svůj vnucovati nebudeme. Ať si ponechají nynější liturgii.«

Řeč na schůzi klubu národní strany svobodomyslné. »Nár. Listy« 18. května 1887.

• • •

A co naše státní právo, naše samostatnosť? Každý střízlivý politik pozná, že k této jest dnes pouze jediná cesta; že musíme se totiž dříve domoci všeobecného práva hlasovacího pro říšskou radu, moci kterého by přátelé samostatnosti království a zemí dosáhli tam potřebné většiny dvoutřetinové a mohli změniti prosincovku na zase a prospěch svézákonnosti zemí.

»Nár. Listy« úvodník 1886 č. 28.

• • •

»Či máme dle Vaší rady rozdělit se s Němci o tuto zemi, máme ji rozhraničit dle národnosti, máme roztrhnout svou odvěkou vlasť v část německou a část českou?

Ville, vysoce ctěný, co by toto rozsápání, toto rozervání staré naší vlasti pro nás Čechy znamenalo? Znamenalo by to i přes všechnu účinnosť idey národní smrť našeho národa; znamenalo by zpovolné, však neodvratné zgermanisování Čech, Moravy a slovanského zbytku Slezska; znamenalo by rychlé a prudké, ničím více nezadržené šíření se německého přívalu dále na východ, bližeji a bližeji k samému srdci Slovanstva.«

— Oni (němečtí nacionálové) dobře vědí, že jen tehdy, když země naše bude roztržena, a oni stanou se neobmezenými držiteli hor, Čechy dosud od velkého Německa dělících, splynou organicky s celým velkým Německem a že pak germanisační jejich úsilí a celoutlou bou spojeného bezprostředně s nimi velkého Německa počne tlačit slovanské zbytky v Čechách a na Moravě dál a dále na východ, až do úplného jich přenárodnění.

Proto nikdy a nikdy a za žádných podmínek, žádný rozvátný, poměrů a dějin svého národa znalý politik český na zcyzjení Čech dobrovolně nepřistoupí. Nedílnost této své odvěké, tolikerou obětí zajetné rodné půdy chrániti bude národ náš až do úplného vítězství aneb do úplného svého vyslení . . . .

Na obranu západního Slovanstva »N. L.« II., 11. září 1888.

• • •

»Die kroměřížské ústavy náležely v kompetenci kurijen záležitosti čistě národní, dle návrhu páně Schmeykalova má kurie německá »**pojlstiti práva a zájmy** německého národa v Čechách«, tedy má tato kurie jednati o všech otázkách, jež tu nebo onu národnosť interesují. A tato se, která pak jest to otázka, vůči níž ta či ona národnosť lhostejnou by byla? Žádná. Kroměřížská ústava žádá, aby v kurijích vyřizovaly se záležitosti čistě národní **„po způsobu smírčích soudů“**, tedy společným jednáním a společným hlasováním zástupců obou národů. Dr. Schmeykal chce však, aby v každé kurii hlasovaso se zvlášť, on žádá rozdělení sněmu ve dva sněmy. (»Scheidung des Landtages in zwei nationale Curien«). Mají to, byti tedy vlastně dva zemské sněmy; jedna pro Čechy, druhý pro Němce. —

A jak vypadati měly kurie sněmovní dle fundamentálních článků? V těchto praví se o kurijích v § 10. co následuje: **»Pro ochranu neporušitelného rovného práva** obou národností rozdělí se sněm na kurie národní«.

Co předpokládají tedy dle kroměřížské ústavy i fundamentálních národnostní kurie? **Poctivé a úplné provedení rovnoprávnosti.** Pouze ve věcech sporných rozhodovaly by potom kurie, však rozdělili sněm ve dva parlamenty, toho nežádá ani ústava, kroměřížská ani články fundamentální. Kroměřížská ústava i fundamentálny předpokládají dále **nedílnost tohoto království**, která chráněna byla jak fundamentálními tak kroměřížskou ústavou, zejména čl. 4.«

Řeč v klubu národní strany svobodomyslné. »Nár. Listy« 18. V. 1887.

• • •

»Nechť se věc točí jakkoliv, ať se o jazykových mluví sporech sebe více, jiné cesty na jich odklizení, než provedení rovnoprávnosti úplné, se najisto nenajde. A k tomuto provedení nevedou theorie ani Schmeykalovy ani Zuckrovy. Máme zákonodárné sbory, které na to úplně postačí; nechť jen na sněmu a v říšské radě doplní a opraví se jednotlivé zákony, které dotýkají se interesův národních, na základě úplného rovného práva. A když specielními zákony rovnoprávnosť v všech směrech bude provedena, nechť se pak zřídí **zvláštní říšský dvůr**, který by nad zachovaním rovného práva všech národův této polovice říše bděl a bystrá cem národních minorit, aby jim nemohlo býti křivděno.

Máme říšský soud, který bdí nad tím, aby nikdo z občanů státních nebyl na svých ústavních právech zkrácen; máme správní soud, jenž o to pečuje, aby nikdo škody neutrpěl administrací státní; proč by nemohla zřízena býti instituce podobná pro vyřizování sporů národnostních, najmě jazykových, jež u nás stálým jsou zdrojem kvasení? Proč neměla by býti zřízena instituce taková pro otázky, jež ve státě tomto tak velké mají důležitosti, jež státním útvarem tímto otřásají v základech a jež neurovnané jsou mu stálou překážkou vývoje a jež dusí a umrtvují snahy po rozmnožení blahobytu, moci i slávy v této říši? Dr. Fischhof navrhuje podobný smírčí soud pro národnostní spory, do něhož každý národ zvolil by stejný počet svých zástupců. Soud tento musil by ovšem míti moc výkonnou. Řeč v klubu nár. strany svob. »Nár. Listy« 18./V. 1887.

• • •

»Jazyk český není jazykem okresu, on jest jazykem země« Z poznámek: »Němci a my.«

(Pokračování.)

Z parlamentních výborů.

Z výboru pro volební opravu.

Z Vídně, 4. října.

(Pův. a telef. zpráva „Nár. Listů“.)

Všechny návrhy na pluralitu zamítnuty! Zmatek jeden z nejnebezpečnějších úkladů proti volební reformě a rovnému právu hlasovacímu!

Všichni členové výboru pro volební reformu byli přítomni. Ti, kteří meškali včera ještě mimo Vídeň, dostavili se plným počtem. Ale hlasování se nezúčastnili všichni: německý prokrokovec dr. Pergelt a německý konservativec, soudní adjunkt dr. Schlegl přednesváním vyšli. Ani ten, ani onen neopovážili se vzhledem na smýšlení ve svých okresích položiti své votum pro neřest, jakou jest pluralní právo.

Ve velké síni, ve které zasedal výbor pro volební reformu, bylo plno. Právě skončil výbor železniční — bylo po 6 hodině večerní — svoji schůzi a všichni jeho členové valným počtem dostavili se do sousední dvorany, ve které s největším napětím všichni čekali rozhodnutí o tom, má-li na příště v tomto státě cislajtanském každý občan míti hlasovací právo jedno, či mají-li se zadními dvířkami, potajmu a podloudně, právem pluralním zavěsti opět výsady, privileje pro určité třídy. Rozhodnutí dopadlo ve smyslu naprosté rovnosti. Článek 5. vládní předlohy o volební reformě přijat byl tak, jak jej předložil již bar. Gautsch, totiž v ten rozum, že v Rakousku při volbách budoucích každý, kdo k osudí volebnímu půjde, bude nositelem jen vota jednoho. Možno říci, že dneškem přestalo pluralní právo, které ještě potvrzeno po zavedení V. kurie hr. Badeniem. Dnešek znamená tedy důležitou historickou metu ve volebním právu rakouském.

Počet hlasů, kterými zamítnuty byly jednotlivé části návrhu Tyrolana dra. Tollingra na zavedení volebního práva 2 nebo 3hlasového, nebyl stejný. Pro první část návrhu toho, kterou přiznává se hlas druhý mužům, dovršivším 35. roku, hlasovalo poslanců 20 a to: Abrahamowicz, Bobrzyński, Dobřenský, Dulęba, Ehrenfels, Glombinski, Grabmayer, Hagenhofer, Kaisor, Kozlowski, Malik, Pastor, Schreiner, Sajfrt, Starzyński, Stein, Spirk, Tavčar, Tollinger a jako poslední vicepresident poslanecké sněmovny, člen parlamentní komise klubu neodvislých poslanců českých na radě říšské a vůdce tak zv. národní strany moravské pan dr. Jan Žáček. Velké bylo překvapení, ba možno říci zděšení, když tento český Moravan, který sám

Dnešní číslo pro Prahu je o 10 stranách.

FEUILLETON.

O žluté závisti.

Stará, z řeckých dob zděděná a do únavy opakovaná pravda, že vše je plynulé, uplatňuje se ve všech oborech lidského poznání. Není pojmu, o němž by se nedokázati, že podléhá určitým změnám, není hodnoty, jež by se vymykala neúprosnému zákonu vývoje. Stanoviti stajená a na vůli jednotlivcově namnoze nezávislá pravidla, jimiž se řídí historie toho či onoho jevu, náleží k nejoblíbenějším a zároveň nejtěžším úkolům vědeckého bádání, a zvláště v druhé polovině minulého věku, v době vývojových theorií par excellence, množily se práce sem směřující. Odkrývat se sled i směr různých proudů kulturních, určovaly se moc a vliv tradice a mody, poznával se postup v říších přírodních, pohyb v hodnocení jednotlivých kovů — a dle analogie těchto jevů byla utvořena zvláštní theorie o „pohybu barev“: Poměr člověka k barvám světa jej obklopujícího, zní hlavní věta učení toho, není stálý, nýbrž mění se postupem doby, modifikuje se dle podmínek přírodních, náboženského kultu a jiných důležitých činitelů. Barva, jež kdysi a kdesi požívala veliké úcty, může za změněných poměrů, ať dobových či národnostních, upadati v neváznost, a zase naopak: barva dříve lhostejná může vždy větší požívat a oblibu na sebe obracati a státi se třeba typickou představitelkou celého údobí. Nejzřetelněji dá se „pohyb“ konstatovati na žluti, jež prý putovala od obliby a slávy až k úpadku a opovržení.

V užívání při obřadech náboženských klesala žlutá barva — dle uvedené theorie — směrem od východu na západ a od starověku po naše časy. Jsouc taktka výlučnou barvou kultu čínského, těšíc se obzvláštní úctě v modloslužbě indické, dělila se žluť u Hellenů a i Římanů s jinými druhami o úkol svůj, ustupovala ponenáhla z ritu křesťanského a hraje pranepatrnou úlohu v kostelích protestantských. Kdysi zdobívala roucho veleknězů: ve středověku byla již potupným znamením nevěstek, vlastizrádců (žlutá páska židů měla jiný původ a význam). V Římě bylo cti slouti Flaviem či Helviem čti **Fulvium**, z dnešních řečí vlastní jméno „Žlutý“ skoro nadobro vymizelo. V Pompejích se zachovaly obrazy malované jen a jen intensivním okrem a přívlastek „croceus“ značil v antickém básnictví velikou chválu: naproti tomu spojuje bážná symbolika barev za našich dnů odstín žluti s ohyzdnou vlastností — se závistí.

V tom vidí zastanci nauky o pohybu barev největší odluku přítomnosti od antiky, pokud se týče vnímání, cítění a hodnocení barevného. Neboť pojem závisti sám o sobě se valně nezměnil, až na to, že veliký, až heroický odpor, jaký se jeví v řeckém bájesloví proti závisti bohů, zaměněn byl ve světě křesťanských představ za bázeň ze závisti, smrtelného to hříchu satanova, a že úděs přede Tíhonem, největším nepřítelem lidstva, ustoupil v moderním cítění spíše jakémusi opovržení, ne-li dokonce soustrasti se závistníky. Takto přesunutými akcenty naprosto však není vysvětleno, proč se nejen posunula, nýbrž úplně pozměnila závist co do své barvy. Za starověku totiž nikdo nemluvil o žluté závisti. Již obvyklým jejím názvem (livor) označovala se příslušící jí nuance šedá, zsinalá či podle interpretace ve smyslu uvedeného učení šedomodrá. Nečistě modrou, špinavě šedou jevila se básníkům doby Augustovy Aglauros, zosobněná to invidia. — A o několik století později změnila svou podobu, její modravá barva postoupila za středověku o několik stupňů, blížíc se spíše zeleni, postoupila o několik dalších stupňů v době novější, až odělu se barvou vždy více odstrkovanou, diskreditovanou, upadající, až splynula se žluti, bez níž dnes si sotva můžeme mysliti závist, tak jako sotva čemu bychom přisoudili attribut žluti, leda neřesti právě uvedené.

Potud theorie o pohybu barev. Původcem jejím nebyl učenec odborník, nýbrž malíř historických obrazů, jenž se úctyhodnou pílí zapracoval do nejrůznějších oborů a na základě obrovského materiálu jal se luštiti nejobtížnější otázky, uvádějící brzo do psychologie, brzo do orientálního jazykozpytu, do řeckých starožitností i do náboženské mystiky. Jeho jméno: Arnold Ewald (zemřel v Berlíně r. 1884). Učení své uložil v jediný svůj spis, vydaný před třiceti lety pod titulem „Pohyb barev, úvahy kulturně historické; prvé oddělení: žlutá barva, polovina prvá.“ Na ostatní díly už nedošlo. Teprve předlohy předloženo bylo veřejnosti několik dalších, pozůstalých, pojednání o témže předmětu. Plány Ewaldovy byly dalekosáhlé, jak již z titulu díla patrno. V doslovu podává rozvrh dalších studií, jež zůstaly ovšem fragmentem. Proti vývoji barvy žluté chtěl postaviti postup jejího komplementu, modři, a ukázati, že oba pochody jsou protichůdné, že stejným tempem, jímž klesala hodnota žluti, domáhala se její protiva větší a větší vážnosti, kdežto dvojice červeni a zeleni, jejíž místo je uprostřed mezi oněmi kontrasty, celkem se pohybovala stále ve stejné výši. Není-li tím pochod dějinný uveden na vzoree přímo mathematické přesnosti?

Je vždycky náramně podezřelé, dojde-li historie k rovnosti, jež se dá hladce řešiti, ještě podezřelejší, redukuje-li se úžasně pestrá směsice lidského cítění na prajednoduchou formulku „mathematické přesnosti“. Vyšed ze zkušenosti, padal Ewald do stín svého uměleckého systemu a ztrácel nepředpojatost v pozorování jevů. Snaha viděti co nejpříkřejší kontrasty a stanoviti nepřetržitý vývoj, zaváděla ho na scestí. O tom ani nemluvě, že otevřel cestu neplodné speculaci: když žlutá barva, tvořící část „teplé“ poloviny spektra, nalézala se v úpadku, mohli z toho vyvozovati důsledky pro všeobecné klesání barev „teplých“ zastancové oné theorie, jež učila, že smysl pro klidné, chladné, receptivní odstíny (od zeleni přes modř po barvu fialovou) národům starověkým vůbec naprosto scházel a že se vyvíjel teprve v dobách pozdějších. Nicméně požívala Ewaldova domněnka velké vážnosti, ba byla prohlašována za vědeckou pravdu, a sám Alfred Lichtwark, hamburský šiřitel lidového umění, zasazující se o správnou výchovu smyslu pro barvy, počítá s pohybem barev jako s faktem, nevysvětleným sice a nevysvětlitelným, ale nezvratným. Nescházelo ovšem odpůrců. Hned tři léta po uveřejnění Ewaldova spisu vyslovil pražský profesor Marty vážné námitky proti němu. Znamenitý archaeolog Blümner, nedávno pak vídeňský badatel Schultz brali v pochybnost jednotlivé výsledky. A v posledních dnech pobil ředitel musea magdeburského, Theodor Volbehr, celou nauku důkladně revisí, končící úsudkem, že Ewaldova theorie se zakládá na kémsi klamu optickém.

Volbehr neptírání příliš mnoho nových dat, nýbrž dospívá k odmítavému výsledku především na základě odchylného výkladu materiálu Ewaldem nasbíraného. Vůdčího místa žluť jistě neznajímala ve středověku, ale nebyla ani z bohoslužeb vyloučena, ani v soukromém životě v povržení. Na všechny svaté na př. odíval se pojížděn ve františkánských kostelích ve žluté rouchu, v Notre-Dame pařížské užívalo se žluté barvy o svátku Marie Magdalské, drahé šaty šafránové byly u žen středověku ve velké oblibě, symbolika označovala žluti šťastnou lásku, vyplněnou touhu. Ovšem byla žlutá barva také znakem prodejné lásky; tu však neběželo o nějakou potupu, nýbrž o prosté označení cechovní, aby se nemýsily nevěstky mezi manželky a dcery řádných občanů; nejenom žlutá barva, nýbrž i jiné živé a nápadné tony sloužily tomu účelu. A právě tak pojem závisti, dostoupivší podle Ewalda za středověku stupně zeleni, neomezoval se na jediné označení. Ano, mluvilo se o zelené závisti, vedle toho však též o žluté, též o modré, ba nejsprávnější byl názor ten, jenž slučoval všechny tři barvy, dospívaje tím ku představě čehosi strašného, skvrnitého. Středověká závist hrála všemi barvami, asi tak jako hnisající tělo nebo nadurdělá tvář: představa chorobného byla s ní nerozlučně spjata. Proto neméně zhusta bývá označována bytostí barvy bledé či žlutavé. Toto pojetí žije podnes. Nikoli tedy žlutá zda se nám závist, nikoli žlutá v tom smyslu, jako mluvíme o žlutém lesku koru či slunce, o žluté macoše, o syté žluti hedvábí, nýbrž odporně bezbarvá, bledničkou stižená, vyzáblá, bezkrevná, žlutavá. Ve starověku přisuzovali jí poloton šedý, dnes ji vidíme špinavě zbarvenou do žluta, je tu vskutku, tak nepřekonatelná rozluka? Náhodné okolnosti přispěly k tomu, že se nuance liší; základní její povaha — nečistota, nesympatičnost, a tudíž nečistá, neurčitá barva choroby — zůstala nezměněna. Žlutá barva neklesá, alespoň pojem závisti nemůže se uváděti proti její oblibě.

Pokus Ewaldův jest tudíž pochybený. Ale bezvýznamna jeho práce není. Ba, třeba přičísti mu velkou zásluhu, že rozproudil živý zájem o své milované barvy a že do jich historie vnesl nová hlediska. Ve formě, jak sám se ho zastává, jest „pohyb barev“ ovšem neudržitelný, Ewald hřeší tím, že pokládal barvy veličiny přesně vymezitelné, pro jichž vzrůst a sled chtěl vynaléziti stejně pevné normy, jako byly stanoveny třeba pro vývoj politických ústav nebo hodnot hospodářských. Nedbal, na kolika vskutku nevyčíslitelných a v pravém slova smyslu irrationálních činitelích závisí pestrá hra barev, chvějný život stínů, odstínů, polostínů, záliba v tom či onom osvětlení, důvod epithet a hodnota určité nuance. Zůstaňme při jeho příkladu, při žluté barvě. Ano, dá se konstatovati „pohyb“ její. Ale pohyb ten v průběhu staletí jest nám prozatím nedostižitelný a nevyjadřitelný prostou formulkou, pokud nebudeme bedlivě všímati si jejich pohybů codenních, pokud nevezmeme v úvahu tisíce subtilních vlivů, jimž podléhá. Jest mysliteina (a dala by se příklady doložiti) vyslovená idiosynkrasie proti žluti, je neméně nesporno, že se žlutá barva stává předmětem náklonnosti až vášnivé. Tak byly některé žluté nuance vylučeny ze salonů empirové doby, tak měli Francouzové 18. století nechuť proti ryzí „anglické“ žluti (na rozdíl od tonů zlatých), proti oné žluti, jež jim připadala chorobnou, „protože ani nevypadá jako pravá barva, nemajíc ani vznešenosti a ušlechtilosti jako modř, ani stejnou životnost a stejný lesk jako červeň.“ I jindy se uplatňují vlivy podnebí a národnosti, daleko silněji však ještě vlivy osobnosti, temperamentu, nálady. Vlivy národnosti: někteří cit žluť jakožto barvu germánských vlasů a poukazují s hrdostí na to, že německý umělec oděl Krista na Olympu vstupujícího rouchem intensivně žlutým, že německý básník opěvá Kristovy kadeře „jantarové“. Vlivy letory: Bylo pokusné zjištěno, že žluté papírky spektrální chovají v sobě poměrně velké množství tepla, a je faktem zkušenosti zaručeným, že žluté papírky účinkují nejintensivněji na „teplý“, sanguinický temperament. „Lidé prudcí, plnokrevní, velcí sanguinikové, statní samci, již opovhují úvody a episodami a vrhají se střemhlav, ztrácejíce okamžitě hlavu, ti libují si z většiny v zářivých lesích žluti a červeni“ — praví kdesi Huysmans, jemuž, mimochodem řečeno, zdařily se v oboru barevného cítění některé nevyrovnatelné postřehy. Ale jak subjektivní a plynulé jest každé takové pozorování, byť osvědčilo na některých instancích svou takmět zákonitou platnosť! Jsou nálady, jež v přímém kontrastu k výroku právě uvedenému dávají přednost sytým žlutým tonům právě ve chvílích posvátného nadšení a slavnostní, sacerdotální vážnosti: znám na př. zajímavý případ, že zcela zřetelné počítky majestátní žluti jsou železnou nutností vybavovány — při naslouchání hudbě Smetanovy Libuše. Dr. O. Fischer.